

เรื่องเล่าจากภาพ

โครงการฟื้นฟูระบบนิเวศและส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชนพื้นที่แม่กนกน้อย

โครงการฟื้นฟูระบบนิเวศและส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชนพื้นที่แม่กนกน้อย เมืองเชียงราย เป็นโครงการย่อย (Intervention Project) ภายใต้โครงการเครือข่ายเมืองในเอเชียเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ หรือ ACCCRN มีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูแม่กนกน้อยที่เสื่อมโทรมมาจากการพัฒนาเมือง ให้นำกลับมาเป็นพื้นที่สีเขียวและพื้นที่สาธารณะประโยชน์ โดยอาศัยความร่วมมือในการดำเนินการระหว่างชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะเทศบาลนครเชียงราย

เมืองเชียงราย... จากอดีตสู่ปัจจุบัน

เมืองเชียงรายตั้งอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เหนือสุดของประเทศไทย

ชุมชนในอดีตอยู่กันอย่างหนาแน่น ปัจจุบันเต็มไปด้วยอาคารพาณิชย์

ถนนลูกรัง ถูกเปลี่ยนเป็นถนนคอนกรีต และเต็มไปด้วยรถยนต์

ห้างสรรพสินค้า และศูนย์การค้าขนาดใหญ่ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง รองรับการเพิ่มขึ้นของประชากร และนักท่องเที่ยว

พื้นที่สีเขียว ถูกเปลี่ยนเป็น บ้านจัดสรร คอนโด และสิ่งปลูกสร้างรุกล้ำลำน้ำ

“การขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว ไร้ทิศทางและยังคงขยายตัวต่อเนื่องไปในอนาคต ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่เหมาะสม และความต้องการใช้น้ำเพิ่มมากยิ่งขึ้น”

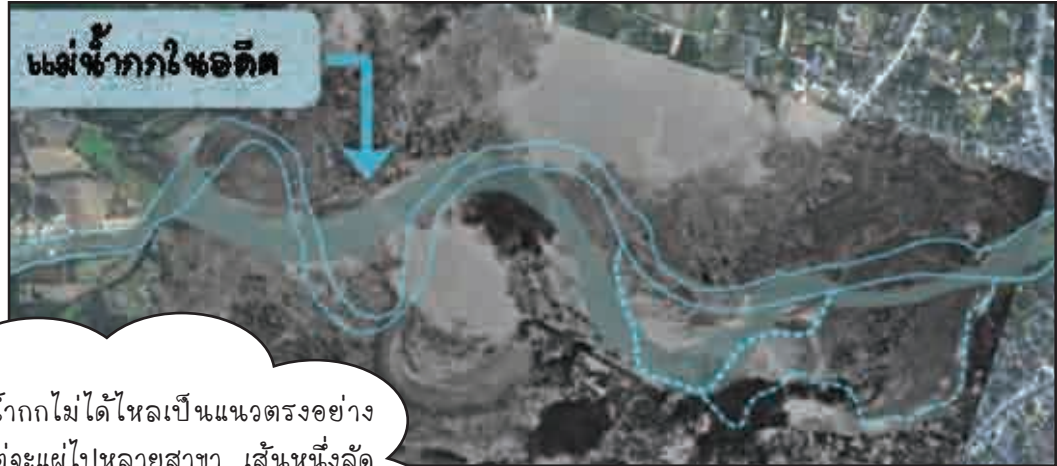

การเปลี่ยนรูปของแม่น้ำกก และแม่น้ำกกน้อย

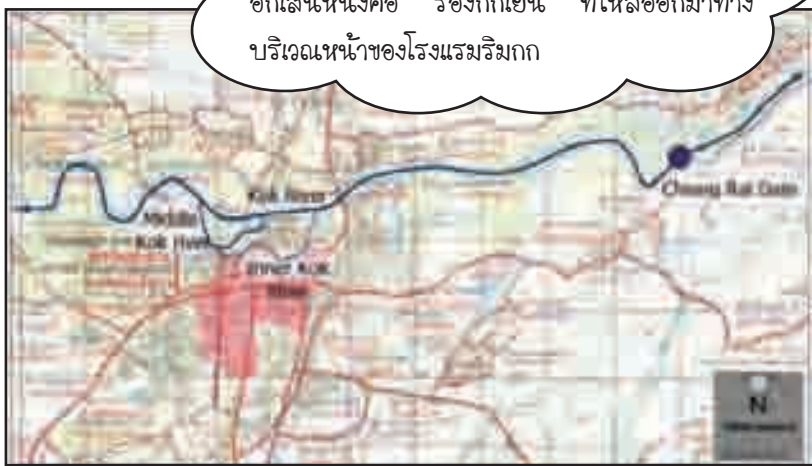

แม่น้ำกกมีการเปลี่ยนแนวการไหล ทำให้ลำน้ำแนวเดิมกลายเป็นแม่น้ำสายรอง และถูกเรียกว่า “แม่น้ำกกน้อย”

คุณลุงชินกร แจ่มจิตต์

แต่เดิมแม่น้ำกกไม่ได้ไหลเป็นแนวตรงอย่างทุกวันนี้ แต่จะแผ่ไปหลายสาขา เส้นหนึ่งลัดเข้าในหมู่บ้านเรียกว่า “ร่องน้ำลัดอั้งซาง” อีกเส้นหนึ่งคือ “ร่องกเกี้ยน” ที่ไหลออกมาทางบริเวณหน้าของโรงแรมริมกก

เมื่อฝายเขียงรายถูกสร้างขึ้น ตะกอนส่วนใหญ่จะมาทับถมบริเวณหน้าฝาย ส่งผลให้ช่วงล่างมีน้ำไหลผ่านน้อยลง และเกิดน้ำท่วมเวลาน้ำหลาก ประกอบกับการพัฒนาเมือง และเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน แม่น้ำกกน้อยก็เริ่มตื้นเขินและไม่มีน้ำไหลผ่านเช่นกัน

ลำน้ำตื้นเขิน มีน้ำขังจากน้ำฝนและน้ำทิ้งจากบ้านเรือนจนกลายเป็นแอ่งน้ำเน่า แหล่งเพาะพันธุ์ยุง และที่อยู่ของสัตว์มีพิษต่างๆ ซึ่งพบเห็นได้ตลอดลำน้ำ

สภาพพื้นที่ก่อนเริ่มโครงการ

วังพืงขึ้นเต็มลำน้ำ และถูกปล่อยให้รกร้าง

“การเสื่อมโทรมของลำน้ำจากการพัฒนาเมืองและการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินสามารถพบเห็นได้ทั่วไปในเมืองต่างๆ ของประเทศไทย ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการบริหารจัดการที่เหมาะสมและคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของชุมชน”

น้ำท่วมในเขตพื้นที่เทศบาล ส่วนใหญ่เกิดจากน้ำล้นตลิ่งจากลำน้ำกก และลำน้ำแม่กรณ์

นอกจากการขยายเมืองแบบไร้ทิศทางแล้ว การตั้งถิ่นฐานในพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดน้ำท่วม บุกรุกพื้นที่รับน้ำตามธรรมชาติ ส่งผลให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม

ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้น ทำให้รูปแบบของสภาพภูมิอากาศมีความไม่แน่นอนและไม่สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้า

เดือนกันยายนปี 2554 ปริมาณน้ำฝนทั้งเดือน 530.1 มิลลิเมตรมากที่สุดในรอบ 10 ปี ส่งผลให้น้ำท่วม 80 เซนติเมตร ซึ่งเป็นระดับน้ำท่วมสูงสุดในรอบ 30 ปี

เดือนพ.ย.2556 ฝนตกหนัก น้ำทะลักเข้าท่วมเมืองเชียงราย ซึ่งไม่เคยเกิดน้ำท่วมในเดือนนี้มาก่อน

นอกจากนี้เชียงรายยังประสบปัญหาน้ำแล้ง และขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค เช่นใน ปี 2556 สร้างความเสียหายกว่า 200,000 ไร่

“ผลกระทบจากการพัฒนาเมืองอย่างไร้ทิศทางและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ยิ่งส่งผลให้เกิดน้ำท่วม และขาดแคลนน้ำที่รุนแรงมากขึ้น รวมถึงเกิดขึ้นในพื้นที่ใหม่ และในช่วงเวลาที่ไม่เคยเกิดมาก่อน ดังนั้นเมืองเชียงรายควรเตรียมพร้อมรับมือกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต”

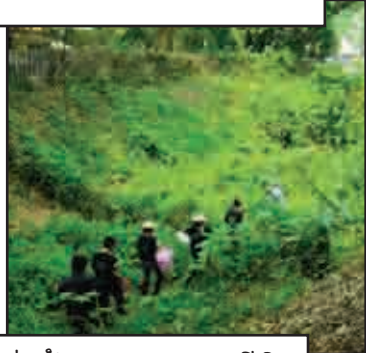

จากความตระหนักด้านทรัพยากรน้ำของเมืองเชียงราย ทางเทศบาลนครเชียงรายจึงได้ริเริ่ม “โครงการฟื้นฟูระบบนิเวศและส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชน พื้นที่แม่กกน้อย” ผ่านความร่วมมือระหว่างชุมชนที่อาศัยอยู่รอบๆ ลำน้ำแม่กกน้อยประกอบด้วย 5 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนริ้วเหล็กใต้ ชุมชนริ้วเหล็กเหนือ ชุมชนเทิดพระเกียรติ ชุมชนเกาะลอย และชุมชนกองยาว และหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะเทศบาลนครเชียงราย

ชุมชนในลำน้ำแม่กกน้อย - ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในโครงการ

เป็นโอกาสที่ชุมชนและเทศบาลได้ร่วมมือดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เช่น ปลูกพืชผักท้องถิ่นริมฝั่งแม่กกน้อย เพื่อเพิ่มความสวยงาม และเป็นอาหารของชุมชนในท้องถิ่น

สร้างความตระหนักให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ เพื่อปลูกฝังความรักและหวงแหนในทรัพยากรท้องถิ่น

ตัวแทนเยาวชนจากโรงเรียนเทศบาล 5 เด่นห้า เทศบาล 1 ศรีเกิด และเทศบาล 6 นครเชียงราย เข้ามามีส่วนร่วมสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพ

ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการรับรู้ รับฟัง เสนอความคิดและแนวทางการฟื้นฟูพื้นที่ จากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง รวมทั้งสนับสนุนการให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ชุมชน

พิธีสืบชะตา ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนโดยรอบแม่กกน้อยมีความรักหวงแหน ดูแลรักษาลำน้ำ จัดขึ้นโดยมีความเชื่อและศรัทธาว่าเป็นศิริมงคล และก่อให้เกิดความร่วมมือ ความสามัคคี สร้างความรักหวงแหนและรักษาลำน้ำ

“ส่วนหนึ่งของการเสริมสร้างการรับมือของเมืองใหม่มีความเข้มแข็ง คือ การตระหนักที่จะทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชุมชน และสร้างความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของเพื่อให้เกิดความตั้งใจ ท่วมเท และหวงแหนทรัพยากรของตนมากยิ่งขึ้น”

Green Mapping (แผนที่สีเขียว)

นอกจากนี้ตัวแทนชุมชนทั้ง 5 ชุมชนยังได้ร่วมกันจัดทำแผนที่สีเขียว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตผ่านมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ

โดยตัวแทนชุมชนทั้ง 5 ชุมชน ร่วมกับตัวแทนจากเทศบาลสำรวจพื้นที่ชุมชนร้วเหล็กใต้ที่อยู่บริเวณพื้นที่นำร่องของโครงการ

เกิดการเรียนรู้ถึงทรัพยากรในพื้นที่ และได้เข้าใจพื้นที่ชุมชนมากขึ้นว่าพื้นที่ส่วนไหนสมควรพัฒนาเพิ่ม และพื้นที่บริเวณไหนมีปัญหา

เราต้องปรับปรุงป้ายชุมชนให้ดูน่าสนใจ สะอาดและสวยงามนะ

ระดมความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนข้อเสนอแนะเพื่อวิเคราะห์ปัญหาของเมือง และจัดลำดับความสำคัญ

ขยะประเภทกิ่งไม้ ไม่มีระบบเก็บกำจัด

โรงงานผลิตขนมปังในชุมชน

นี่ถนน...นี่บ้านเรา..นี่สนามเด็กเล่น

เฮ้..เฮ้ แล้วเราก็ได้ แผนที่สีเขียว ชุมชนร้วเหล็กใต้ออกมา

แผนที่สีเขียวเป็นแผนที่ที่แสดงที่ตั้ง ตำแหน่งของสถานที่สำคัญ สถานที่ ที่ควรได้รับการพัฒนา และปัญหาต่างๆ ของเมือง

“การจัดทำแผนที่สีเขียว เป็นการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนให้เข้าใจสถานการณ์สิ่งแวดล้อมของเมือง นำไปสู่การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล”

ผลที่ได้จากการดำเนินโครงการที่เห็นเป็นรูปธรรม คือ บริเวณต้นแบบพื้นที่น้ำร่องระยะทาง 550 เมตร หรือประมาณ 1 ใน 4 ของแม่กนน้อยบริเวณชุมชนรั้วเหล็กใต้ โดยมีการปรับปรุงร่องคลอง และเสริมขอบเขื่อนป้องกันตลิ่ง มีการจัดการน้ำทิ้งจากแหล่งกำเนิด เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีของการจัดการน้ำทิ้งอย่างเหมาะสมก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำ

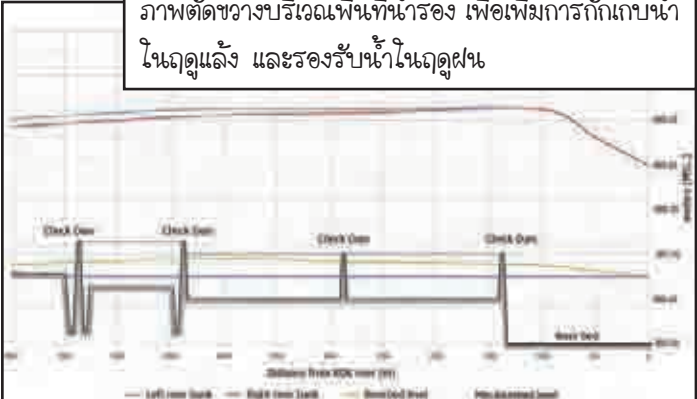
แม่กนน้อยหลังดำเนินการ

แม่กนน้อยภายหลังโครงการ มีการทำคันดิน 2 ฝั่งและทางเดินคู่ขนาน เพื่อใช้ประโยชน์ในการออกกำลังกาย และพักผ่อนหย่อนใจ รวมถึงการปลูกผักกินได้ในลำน้ำ สอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิม

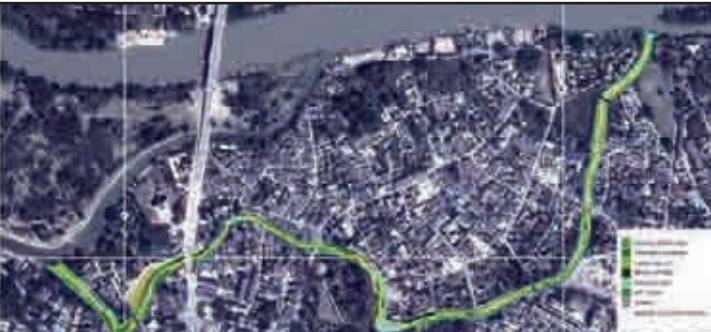
พื้นที่น้ำร่องระยะทาง 550 เมตร หรือประมาณ 1 ใน 4 ของแม่กนน้อย

น้ำเสียบริเวณโรงฆ่าสัตว์ของทางเทศบาลนครเชียงราย ได้รับการปรับปรุงคุณภาพก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำแม่กนน้อย

ภาพตัดขวางบริเวณพื้นที่น้ำร่อง เพื่อเพิ่มการกักเก็บน้ำในฤดูแล้ง และรองรับน้ำในฤดูฝน

ฝั่งแม่กนน้อยเริ่มกลับมาใช้ประโยชน์ที่ดิน รวมถึงการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต วิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชน

แม่กนน้อยเริ่มกลับมาใช้ประโยชน์ที่ดินได้ดั้งเดิม ...ในน้ำมีปลา ..ริมฝั่งมีผักกินได้..มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

“การสร้างตระหนักรู้และความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน เป็นการสร้างการรับมือที่ดีทั้งต่อการพัฒนาเมือง และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่จะเกิดขึ้นในอนาคต”